

Наталія ДРОБЯЗКО,
заступник завідувача відділом
«Палац гетьмана Кирила
Розумовського» Національного
заповідника «Гетьманська столиця»
Батурин

Незважаючи на складні політичні обставини, український народ завжди виборював своє право на незалежність, яку намагались здобути всі гетьмани. Великий внесок у цей процес зробив гетьман в еміграції Пилип Орлик. Історики і дослідники у своїх працях говорять про його політичні погляди, про першу українську Конституцію, нелегкі часи перебування в еміграції, родину. Утім ще залишається безліч відкритих і до кінця не з'ясованих питань. Одне з яких — чи збереглося портретне зображення Пилипа Орлика?

Історія зібрання Василя Кричевського

На жаль, на сьогодні не відомі прижиттєві зображення гетьмана. Це стверджує Ольга Ковалевська у праці «Іконографія представників українського козацтва XVII—XVIII ст.: історіографія проблеми»: «проблема дослідження іконографії цієї постаті полягає у відсутності його автентичних портретів». Авторка пояснює причини відсутності портрета Пилипа Орлика, які криються в історичних обставинах обрання його гетьманом, адже вибори відбувалися за межами України. Ні гетьман, ні козацька старшина не розраховували на довготривалу еміграцію. А ще всі роки гетьманування соратник Івана Мазепи перебував у фінансовій скруті, спрямовуючи майже всі кошти на українську справу, необхідність конспірації та часті переїзди.

В архіві української періодики Libraga збереглася згадка про портрет Пилипа Орлика з газети «Рада» №183 від 14 серпня 1911 року. У статті йдеться про Батурина та про власника трактиру добродія Раду, який має п'ять портретів українських історичних діячів, у тому числі й Пилипа Орлика: «Портрети ці мальовано не пізніше кінця XVIII ст., і висіли вони поміж іншими портретами в палаці гетьмана Кирила Розумовського. Як розграбували в 1860-1870-х рр. картинну галерею Кирила Розумовського, то п'ять таких портретів попало і добродію Раді».

Автор подає детальний опис кожного портрета, окрім одного. Він пише: «Дуже цікавий і цілком невідомий нашому громадянству портрет генерального писаря П. Орлика. У нас загаль-

ДІЙОВІ ОСОБИ

Достойник в еміграції

Яке зображення автора першої української Конституції Пилипа Орлика є достовірним

ноприйнята думка, що портрета П. Орлика немає зовсім... і я не буду подавати тут опису цього портрета, бо треба сподіватися, що він з'явиться скоро в другому виданні «Ілюстрована історія України». Далі зазначається, що відомий український архітектор та колекціонер Василь Кричевський викупив портрет Пилипа Орлика в батуринаського шинкаря за 50 рублів.

Василь Кричевський багато років поспіль збирав предмети української народної творчості, створивши власну колекцію. У 1910 році він оселився в будинку Михайла Грушевського в Києві і перевіз туди всю свою колекцію. На жаль, все це цінне зібрання згоріло у 1918-му. Напевно, саме тоді було назавжди втрачено портрет Пилипа Орлика. Усе-таки портрет встигли опублікувати в літературно-науковому журналі «Ілюстрована Україна» (редактор Іван Крип'якевич) 1913 року.

Зображення Данила Нарбута і Феодосія Гуменюка

Працює над належним представленням широкому загалу життя і діяльності гетьмана Пилипа Орлика та формує фондову колекцію цієї тематики колектив Національного заповідника «Гетьманська столиця», за підтримки державних політичних діячів, провідних істориків, художників та меценатів. Відомий художник Андрій Івахненко на замовлення заповідника у 2002 році написав портрет гетьмана, якого було обрано в еміграції.

Робота для автора стала копіткою. Художник досконало вивчав образ достойника на основі історичних описів та надихався зображенням Пилипа Орлика з «Ілюстрованої України». У результаті портрет вийшов надзвичайно переконливим. Талановитий художник зобразив гетьмана, який сидить за столом із пером у правій руці, а в лівій тримає документ, Конституцію. Вгорі, у правому куті, — родинний герб, а під ним — текст присяги перед військом Запорозьким. Знизу — підпис Пилипа Орлика. Придбання портрета для фондової ко-

Воскова наукова реконструкція гетьмана Пилипа Орлика. (Гетьманський будинок на Цитаделі у Батурині). Портрет Пилипа Орлика. Андрій Івахненко. 2002 р. З фондової колекції Національного заповідника «Гетьманська столиця». Зображення Пилипа Орлика з журналу «Ілюстрована Україна». 1913 р.

лекції Національного заповідника «Гетьманська столиця» стало можливим завдяки Ігорю Гефтару, президенту компанії «Гетьман» (м. Київ).

Народний художник України Феодосій Гуменюк у 2006 році також звернувся до образу Пилипа Орлика. Митець зобразив гетьмана з мечем у руках. На лівому плечі в нього сидить орел. Зверху підпис автора: «Орлик Пилип», а знизу — герб та різноманітні козацько-гетьманські атрибути. Портрет передано до фондової колекції Національного заповідника «Гетьманська столиця» Міністерством культури і туризму України (міністр Василь Вовкун) із фондів Дирекції художніх виставок (директор Говдя Ольга) у 2008 році.

Тоді ж, у 2008-му, написав портретне зображення гетьмана художник Альберт Петров. У верхньому куті зліва розмістити родинний герб «Новина», а

під ним текст: «Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика року Божого 1710 квітня п'ятого дня». До фондової колекції Національного заповідника «Гетьманська столиця» переданий Романом Безсмертним, заступником голови секретаріату президента України 2007—2010 роках.

Маємо й інші художні роботи, на яких зображений Пилип Орлик поряд з Іваном Мазепою та козацькою старшиною: Оксана Полтавець-Гуйда «Клятва Івана Мазепи на вірність України» (2010); Данило Нарбут «Покрова» (1994); Ігор Синєпольський «Рубікон гетьмана Івана Мазепи» (2008) та «Вінчання І. П. Обидовського з Г. В. Кочубей» (2008).

Символічно, що перший в Україні пам'ятник з Пилипом Орликом встановлено в Батурині й урочисто відкрито у День соборності України 22 січ-

ня 2009 року за участі Президента України Віктора Ющенка. Велична композиція «Гетьмани. Молитва за Україну» височіє біля Батуринаської цитаделі на майдані Гетьманської слави. Створили її скульптори Микола та Богдан Мазури. На постаменті — п'ять гетьманів: Дем'ян Ігнатович, Іван Самойлович, Іван Мазепа, Кирило Розумовський та Пилип Орлик. Гетьман в еміграції стоїть поряд зі своїм наставником Іваном Мазепою, що символізує єдність їх помислів.

Із воску і каменю

Формування фондової колекції НКЗ «Гетьманська столиця» дало можливість глибоко вивчити тему й усвідомити необхідність виготовити воскову наукову реконструкцію зовнішності Пилипа Орлика. Вона здійснена за зображенням із «Ілюстрованої України» та за одним із білоруських антропологічних типів, адже Пилип Орлик був вихідцем із білоруського шляхетського роду чеського походження. Єдина воскова фігура гетьмана створена в 2017 році колективом художників Київського музею воскових фігур під керівництвом Олексія Сажина. Одяг пошитий керівником майстерні автентичного костюму «Шляхетний одяг» Русланом Прорвою. Меценатом цього проєкту став Євген Сур.

Бажання мати вільну і незалежну Українську державу ніколи не полишало Пилипа Орлика. Особливо варто пам'ятати про це нинішнього року, коли відзначаються 25-ліття Конституції України та 30-та річниця відновлення Незалежності. Закликаємо об'єднатися і шанувати пам'ять автора першої української Конституції. З великою надією і сподіванням на допомогу звертаємось із проханням пошуку інформації щодо портретів Пилипа Орлика, їх придбання або дарування для фондової колекції Національного заповідника «Гетьманська столиця». Адже кожна інформація є надзвичайно цінною у збереженні історичної пам'яті та належного представлення видатного українського державника в експозиційній діяльності.

Детальніше ознайомитися з діяльністю гетьмана в еміграції Пилипа Орлика та його родиню можна в музеях «Гетьманська столиця». Приїздить до Батурина! Гетьманська столиця плекає українську історію, пам'ятає державотворчі діяння українських керманівців та політичні погляди козацької старшини. ■

Валентина ГРИГОРЕНКО

У столичному Будинку художника два тижні експонувалися картини Ігоря Рудені, який залишив свого часу Київ та оселився у селі Ладичичі в Чорнобильській зоні. Це якихось 20-25 км від ЧАЕС, офіційно: нежитловий населений пункт в Іванківському районі Київської області з 1999 року. На час страшної радіаційної аварії на атомній електростанції в селі мешкало близько пів тисячі осіб.

Нині 37-річний Ігор Руденя, наймолодший самосел у Чорнобильській зоні, розкаже: навчався в КНУ імені Тараса Шевченка, здобував економічну освіту, а потім примандрував у Ладичичі ранньої осені 2005-го. А ще трохи більше ніж за рік

гуашшю намалював свій перший пейзаж.

На тепер у творчому доробку непрофесійного художника понад сім десятків картин, виконаних різними техніками. Малює переважно в теплу пору, бо в холодну не може прогріти досить добротне помешкання опаленням груби настільки, щоби прохолодою не сковувало руки.

У квітні цього року Ігор Руденя взяв участь у виставці про життя Чорнобильського Полісся «Темний Рай». Тоді вперше його роботи були представлені в онлайн-форматі.

Молодий чоловік за останні 16 років кілька разів виїздив із Ладичичів облаштовувати особисте життя. Мабуть, тому на полотнах зустрічаються і панянки. Хоча превалює

ВИСТАВКА

Дивак із зони

У Києві показував картини Ігор Руденя, який півтора десятка років живе недалеко від ЧАЕС

природа: пейзажі і фантастичні сюжети.

Загалом, майже кожне зображення, над яким працює до трьох місяців, Ігор Руденя супроводжує віршованими словами. На першій персональній виставці «Час зупинити час» у Києві вони слугували ніби анотацією до однієї кількох робіт. За назвами це, зокрема, «Білий пагорб», «Осінь любов», «Казка», «Єноти»,

«Вода зійшла», «Лісовий банкет». «Краса і жадібність».

На одній з останніх картин зображені 4 стихії: Земля, Вода, Повітря й Вогонь. За роботами можна прослідкувати зміну світогляду художника-самоука та вдосконалення його майстерності.

Ігор Руденя на своїй персональній виставці аж ніяк не нагадував Малуглі чи самосела з фільму

Ігор Руденя на персональній виставці у Києві. Фото автора.

«Брама». Віджартовується: маскується серед людей подібно до тварин у лісі, щоби не наразитися

на несподіванки — вдягає у Києві костюм. Каже, що живе з продажу своїх картин. ■